

»Når Altet gribes i det Nære«

Johannes V. Jensen, skolen og barnet

Af Erik Jensen

Johannes V. Jensen hører ikke til de forfattere, som med bitterhed har berettet om utålelige trængsler i deres skoletid, ej heller er han en af dem, der med taknemmelighed og hengivenhed har beskrevet en lærerskikkelse, som har haft en helt afgørende betydning for deres udvikling. Han har ved forskellige lejligheder nøgternt givet beskrivelser af de tre år, han gik i Viborg Katedralskole, hvorfra han i 1893 blev student.¹ Det er imidlertid ikke de vidnesbyrd, der her er givet om hans egen skoletid og nogle af lærerne, der er emnet for denne artikel.

Med udgangspunkt i materiale fra Danmarks Lærerhøjskoles arkiver skal derimod fremdrages et par af Johs. V. Jensens digte, som har en skolehistorisk baggrund, og som vidner om hans forhold til barnet og tanker om barndommen. Digtene blev trykt i digtsamlingen »Paaskebadet« fra 1937.²

Det første hedder »Skolesang«. Det var en titel, Johs. V. Jensen allerede havde brugt til en sang, han i 1928 skrev til Folkeskolens Idrætsstævne i København. Den lød således:

SKOLESANG

I Sangtiden:

Gode børn i Skole maa.
Udenfor er Himlen blaa.
Skoletimen falder lang.
Løft det trange Loft med Sang!

I Gymnastiktiden:

Gerne læser vi i Bog.
Uden Bog blev ingen klog.
Sprog og Form! Besked og Skik:
Gudskelov for Gymnastik!

I Ferien:

Sang og Idræt fik du lært,
tøv da ikke, tungt og tvært.
Svømning, Leg, den lange Dag.
Frihed er det bedste Fag!

Johs. V. Jensen har ikke medtaget dette arbejde i nogen af sine digtsamlinger, antagelig fordi det ikke er et digt, men en sang, der først kommer til sin ret, når den synges – og synges af børn.³

Der er imidlertid som nævnt i »Paaskebadet« en anden »Skolesang«. »Glad og ubevidst du kom i Verden ind«, begynder den, og det er – ikke i forbindelse med teksten, men i indholdsfortegnelsen – anført, at den kan synges på melodien »Har man Ungdomskræfter«. Der står derimod ikke noget om, til hvilken lejlighed den er skrevet. Det samme gælder et andet digt i samlingen: »Barnets Verden«, som vi vender tilbage til.

Alle, der har tilknytning til Danmarks Lærerhøjskole, kender vist denne skolesang nr. 2, og mange ved, at den blev skrevet til Lærerhøjskolens jubilæum i 1931. Professor Hans Olrik, der var Lærerhøjskolens forstander fra 1895 til 1924, havde besluttet, at Lærerhøjskolens historie begyndte med oprettelsen af »De Monradske Kurser« i 1856, og han fejrede derfor Lærerhøjskolens 50 års jubilæum i 1906. Hans efterfølger, Vilh. Rasmussen, fulgte dette op ved at holde 75 års jubilæum i 1931. Herom skrev han i årsberetningen for 1931-32:

»I det forløbne Aar indtraf Lærerhøjskolens 75-Aars Jubilæum, der blev fejret ved en Formiddagsfest d. 1. Septb. i Lærerhøjskolen. Tidligere Elever i Skolekøkkenet viste Lærerhøjskolen den Elskværdighed at tilberede en Frokost til dens Gæster: Statsministeren, Finansministeren og Undervisningsministeren, den svenske og finske Minister og talrige Repræsentanter for Skoleautoriteter foruden L.H.s Lærerpersonale, Formænd for de senere Aars Kursistforeninger og Formændene for vore Lærerorganisationer.

I Anl. af jubilæet modtog L.H. Hilsener og Blomsterdekorationer fra mange Institutioner; og Formanden for »Danmarks Lærerforening« gav Meddelelse om en Gave til Udsmykning af Lærerhøjskolen. For Gaven er efter Aftale med Formanden anskaffet og opsat i Korridorerne det væsentligste af Thorvaldsens smukke Alexanderfrise.

Til Festen havde Johs. V. Jensen skrevet nedenstaaende

SKOLESANG

Som Lykke føles det: at lære,
naar Altet gribes i det Nære.

(Synges som: Har man Ungdomskræfter, er en munter Fyr ...)

Glad og ubevidst du kom i Verden ind,
med Naturens egen Tone i dit Sind.
∴ Aldrig skinner Sol som Barnets Sol igen.
Lys dit hele Liv du faar fra den! ∴

Vel endnu du mindes da med Barmen trang
du i Skole dig begav for første Gang.
∴ Bag et Udhus du med Katten Afsked tog.
Moder stod forstummet da du drog. ∴

Randsel havde du paa Bag, med Bogen i,
Gaasedammens ferske Folk du gik forbi.
∴ Mundforraad til Rejsen bar du i din Bylt,
Verden var med Solskin tyndt forgyldt. ∴

Lidet, spæde Vandringsmand, du da forstod
at et Land for altid, altid du forlod:
∴ Barnesjælens Land, som Evigheden helt,
Barnets Tid, af ingen Timer delt. ∴

Hjem du kom igen, men som en Alvorsmand,
fængslet, indadvendt i Blikket, af Forstand.
∴ Alfabetet har en Verdensorden skabt;
Barnets lille Univers gik tabt. ∴

Dog en Rigdom i Erstatning snart du fik:
Bogens Under, aabnet for et tørstigt Blik.
∴ Aldrig saa du siden uden henrykt Savn
Smaabørn med en elsket Bog i Favn. ∴

Friskhed bringer Barnet, selv til Skolekaar.
Jubel hører du i By – en Skolegaard!
∴ Bag Kasernemur et himmelsk Englekor?
Børneskarer, helt af denne Jord! ∴

Du som lærer, søg Naturens eget Væld,
bag om Bogstav, Skoletime og Tabel!
∴ Visdom nærer sig med Held af hvad man ved
– stundom af en dyb Uvidenhed. ∴

Led os hjem igen hvorfra som Børn vi kom,
til Naturens aabne, simple Helligdom.
∴ Gaa hos Børn i Skole, bliv som Barnet klog,
selv et farvet Blad i Jordens Bog! ∴

Thorvaldsens Alexanderfrise er ikke længere i Lærershøjskolens besiddelse. Lærershøjskolen flyttede i 1948 fra Odensegade til Emdrupborg. Her har man åbenbart ikke fundet mulighed for at anbringe frisen. Det varige bidrag til jubilæet blev Johannes V. Jensens »Skolesang«.

Om tilblivelsen af denne sang ved vi ikke meget, men dog så meget: Da Johs. V. Jensen i juni 1931 fik indbydelse til at komme til stede ved jubilæumsfesten den 1. september, takkede han ja i et brev til Vilh. Rasmussen af 10. juni, og han tilføjede:

»Til samme lejlighed lovede jeg Dem en Sang, men giv mig en lille Antydning af hvad De venter af mig, muligvis også hvad Melodi vi skal bruge.«

I hvilken udstrækning Vilh. Rasmussen har benyttet sig af denne mulighed for at få indflydelse på sangens indhold og melodi, vides ikke. Den følgende brevveksling og manuskriptet til sangen er ikke opbevaret på Lærerhøjskolen.

Det er derimod manuskriptet til »Barnets Verden«, en sang, som Vilhelm Rasmussen i 1936 bad Johs. V. Jensen om at skrive. Jeg er i tvivl om, hvorvidt det er originaler eller kopier, men *enfin*, et brev til Vilhelm Rasmussen i Johs. V. Jensens hånd og det maskinskrevne manuskript er her i hvert fald.

Brevet er dateret 15. oktober 1936 og lyder:

»Kære Hr. Vilhelm Rasmussen.

Herved Sangen om Barnet. Jeg har skrevet den til samme Melodi som Skolesangen i sin Tid, saa er man i hvert Fald sikker på, at den kan blive sunget til en Melodi, alle kender, vist ogsaa Udlændinge, for Melodien er en gammel tysk Haandværkervise.

Hvis der kan skaffes en endnu bedre Melodi dertil, saa saa meget desto bedre. De lange Linjer og simple Rim vil lette en Oversættelse til Engelsk; men det bliver nu ikke helt let at oversætte den.

Sangen stilles til Disposition for Formaalet uden Vederlag, mod at jeg, som ved tidligere Lejligheder, offentliggør Teksten i »Politiken« og tager mit Honorar der.

Med venlig Hilsen og Tak for sidst.

Deres hengivne

Johannes V. Jensen«.

Sangen lød således:

BARNETS VERDEN

(Kan synges som:

Har man Ungdomskræfter, er en munter Fyr –)

Kommer du i Hu da paa din Moders Arm
højt du red, beskyttet, over Verdens Harm,
eller naar du Tilflugt tog til Moders Knæ,
sikker som på Grenen af et Træ?

Og erindrer du det første spæde Kny
af din Førstefødte, Livets Bøn paany?
Ramt du blev for altid i dit Væsens Rod,
rørt ved Hjertet af en Barnefod.

Fra din tabte Barndom, til du selv fik Børn,
revet Skind du fik, sad fast i mangen Tjørn.
Rykket nær fornam du Ensomhedens Sus –
Da lød Barnelatter i dit Hus.

Solskin på Altanen, Kvidder af en Spurv,
og et nyfødt Liv som slumrer i sin Kurv,
fredlyst her, hvordan sig siden Verden teer –
nærer, Menneske, du Ønsker fler?

Livet varter op med Rædsler og med Skarn.
Udaadsmanden selv dog smelter for sit Barn.
Ve dig, arme Sjæl i Skyggen, ønsk dig død,
hvis dit Barn forgæves bad om Brød.

Hvor en Moder tager Barnet til sit Bryst,
der er, atter funden, Paradisets Kyst.
Vid det, du som søger hvad du ikke ved:
Mennesket fra Barnet stammer ned!

Falmet Verden staar for den der selv er graa.
Livets Lykkegave arves af de Smaa.
Børn der gransker dig med Barnets vise Blik –
hvilken anden Visdom holder Stik?

Rov og Vold omkring dig – tag dit Barn i Favn!
Alle Godheds Kilder, væld, i Barnets Navn!
Barnets Verden, hvad Naturen sigted paa,
Skyldfrihed og Glæde, vil den naa.

(sign.) Johannes V. Jensen

Som det fremgår, var sangen skrevet til at blive sunget i en international forsamling. Det drejede sig om den sjette internationale Montessori kongres, der afholdtes i København i begyndelsen af august 1937.

Vilhelm Rasmussen var formand for det danske Montessoriselskab og stod for arrangementet. Som Johs. V. Jensen havde bebudet, blev sangen trykt i Politiken den 1. august, samme dag som kongressen under mottoet »Opdragelse til Fred« blev åbnet med taler af undervisningsminister Jørgen Jørgensen og Maria Montessori. Begivenheden, der fandt sted på Christiansborg, blev udførligt refereret i aviserne dagen efter, og det omtales, at Johs. V. Jensens sang blev sunget. Ifølge den Johs. V. Jensen-bibliografi, der blev udarbejdet af Frits Johansen og Aage Marcus og udkom i 1951, var den til denne lejlighed blevet oversat til engelsk af R.P. Keigwin. Jeg har endnu ikke kunnet opspore denne oversættelse.

Johs. V. Jensen har, som det fremgår af hans brev, valgt at skrive den nye sang til samme melodi, som han anvendte til »Skolesang« fra Lærerhøjskolens jubilæum, »Har man Ungdomskræfter, er en munter fyr ...«. Det er overraskende, at Johs. V. Jensen hævder, at dette er en gammel tysk håndværkervise, som alle kender. I de gængse ældre sangbøger, bl.a. »Danmarks Melodibog«,⁴ er N.P. Hildebrandt anført som komponisten til denne vise, som indgik i U.P. Overbys vaudeville »Karens Kjæreste« fra 1853 (hvor den ganske vist blev sunget af en håndværkssvend, men ikke en tysker).

I nyere sangbøger findes den ikke, eller rettere, her kan tonerne findes (stadig med Hildebrandt som ophavsmand) som melodi til en anden teatervise: Skolemesterens sang fra A. Reckes »Verdens Herkules« fra 1866, »Det går atter hjemad til den lille by«.⁵ Det er nok fordi det nu er Skolemesterens Sang der huskes, at man i de nyere udgaver af Johs. V. Jensens digte har erstattet henvisningen til »Har man Ungdomskræfter« med en henvisning til »Det går atter hjemad ...«. Denne ændring er dog ikke uden betænkeligheder. Nok er det i det store og hele den samme melodi, men som påpeget af Poul Dam er der visse forskelle.

Når man sammenligner de to melodier i f.eks. »Danmarks Melodibog«, er der tre vigtige forskelle. Tonearten er sat ned fra håndværkssvendens D-dur til skolemesterens C-dur, og tempoet er dæmpet fra det livlige *allegretto* til det mere satte *moderato*, ligesom der ikke længere indledes med en punkteret optakt. Herved er melodien afstemt efter den aldrende skolemesters besindige og lidt bekymrede tilkendegivelser.

Men det må jo have været den livligere håndværker-udgave, Johs. V. Jensen har haft i hovedet, da han skrev først »Skolesang« og fem år senere »Barnets Verden«.

Når »Skolesang« nu om dage synges på Lærerhøjskolen, er det imidlertid på en helt tredje melodi, skrevet i 1963 af Otto Mortensen.⁶

Hvad »Barnets Verden« angår, holdt Johs. V. Jensen i sit brev den mulighed åben, at der kunne skrives »en endnu bedre Melodi« til sangen. Det skete også. I Lærerhøjskolens skolehistoriske boks opbevares sammen med Johs. V. Jensens brev og manuskript også håndskrevne noder til en melodi af Fini Henriques for blandet kor dateret 23. september 1937. Fini Henriques, den højt elskede violinist og komponist, var en god ven af Lærerhøjskolen, og ved såvel Hans Olriks som Vilh. Rasmussens aftenarrangementer stod han ofte for den musikalske underholdning. Om hans melodi, som altså kom for sent til at blive brugt ved Montessori-kongressen, nogensinde er blevet sunget, ved jeg ikke. Den nævnes ikke i Johs. V. Jensen-bibliografiens afsnit om kompositioner til digtene.

Endnu et digt fra »Paaskebadet« kan nævnes i skolehistorisk sammenhæng: »Det lille Folk« fra 1935.⁷

Johs. V. Jensen boede disse år i Rahbeks Allé i en lejlighed på 4. sal. Herfra observerer han børnene på vej til Rahbeksskolen:

Fini Henriques skrev melodien for blandet kor og sendte den i september 1937 med ordene »Til Vilh. Rasmussen, venskabeligst fra Fini Henriques«. Om det var med overlæg, titlen var ændret fra »Barnets Verden« til »Barnets Sang«, kan man ikke se.

»Til skole vandrer i Rahbeks Allé
en morgenduelig, vakker Armé.

De smaa Føl, tilbørlig tæmmet,
gaaet i Selen, vasket og kæmmet.

Med Sælskinds Tornyster paa Nakken de hopper.
Jo her rykker frem Kundskabens Tropper«.

Det vil føre for vidt at citere alle 26 strofer. Digtet slutter således:

»I Frikvarteret lyder et Vraal
fra Skolegaarden, over alt Maal.

Fem Hundrede Børn sluppet ud i det Fri,
med indespærrede Livsaander i.

Det kendes på Skraalet, Regnen og Duften
at der er Paaske og Vaar i Luften.

Men denne Skrigen, over al Skranke,
Vækker en Tanke, en frygtelig Tanke:

Når Krigen nu fejrer sin Hekatombe –
skal her, her, saa falde en Bombe?

Har du betænkt, Bøddel i Skyen,
Børnene under dig nede i Byen?

En saa raa, utænkelig Ve –
kan sligt ske, kan sligt ske?»

Da digtet i 1941 trykkes i en samlet udgave af Johs. V. Jensens digte, er de sidste fire vers med de frygtelige syner udgået og erstattet af helt andre toner:

»Det var min Glæde i Rahbeks Allé
det lille Folk fra min Rude at se.

Mig stod Skolen og Gnyet jo nær,
mit eget Kid lærte Bogstaver der.

Maa altid her flokkes en Vaar,
nye Kuld hvert kommende Aar!»

Fire år senere skete det utænkelige. Fra Rahbekskolen kunne man se bomberne, der få hundrede meter væk ramte en anden skole, den franske.

Der er jo skrevet ganske meget om Johs. V. Jensen, om hans forfatterskab, og også om hans digte. I denne litteratur kan man finde henvisninger til strofer i de tre digte, der er omtalt ovenfor, hvor de skal illustrere eller underbygge påstande vedrørende Johs. V. Jensens digte, deres form eller indhold. Eksempelvis hævdes det, at man i de to sidste vers i »Skolesang« – omend indirekte – »møder Darwin».⁸

Mere indlysende forekommer det mig at være, når de tre digte – blandt andre – anvendes til at illustrere Johs. V. Jensens forhold til børn og barndom.

Man fornemmer, at digteren har meget klare erindringer om sin egen barndom. Man får dernæst at vide, at han fra sin fjerdesal med indlevelse har iagttaget skolebørnene. Det fortæller han også om i »Vor Oprindelse«,⁹ hvor det især er forskellen på drenges og pigers adfærd, der optager ham: »Det lille Folk fører Gebærder med sig fra en Ungtid, hvor de der skulle blive Mennesker øvede sig, det ene Køn i Tapperhed, det andet i Sødme«. I myten »Det lille Folk«¹⁰ beskriver han og reflekterer over børnenes lege: »Selv ved Børnene ikke andet end at de leger, men i deres Leg er der jo et dybt Perspektiv, Barnets og Menneskeheds Vækst der falder sammen, i og for sig et Mysterium«.

Denne sidste passus må ses i lyset af den evolutionsteori, som Johs. V. Jensen bekendte sig til og selv bidrog til. Det var et væsentligt træk heri, at der var paralleller mellem menneskeheds udvikling og det enkelte individs udvikling.

Men han er ikke kun den kølige iagttagere, der på afstand observerer børnene, udviklingsforskeren. Han lægger ikke skjul på sine varme følelser for de små. Han er, som dr. phil. Harry Andersen udtrykker det, »aldrig venligere og mere menneskelig, end når han digter om Børn, så åbner han sig mod Livet, og Livets Righed og Vækst bliver til Glædessange, Foraaret vælder ind over ham og giver ham et Bad i Forryngelsens Aprilvande«.¹¹

Johs. V. Jensen havde den opfattelse, at »Børnene er de dybsindigste af alle Væsen, ubevidst, en Rod i dem taber sig i Alnaturen«.¹² I »Skolesang« fremstilles barnets møde med skolelærdommen også nærmest som en uddrivelse af paradiset: »Barnets lille Univers gik tabt«. Ganske vist får barnet som erstatning »Bogens Under«, men det slås fast, at når man skal lære, må man søge at blive »som Barnet klog«.¹³ Man må søge »bag om Bogstav, Skoletime og Tabel«.

De afsluttende bemærkninger i »Vor Oprindelse« fra 1941¹⁴ rummer en formulering, som kan læses som en prosaisk udvikling af denne tanke:

»De skolede Videnskaber fortaber sig i stigende Grad i en Forgrening, uundgåeligt, i Betragtning af den Intensitet og det Forbrug af Tid hver enkelt Specialitet kræver. Men Grundstammen i al Viden, almindelig human Oplysning, staar i Fare for at gaa tabt derved.

*Johs. V. Jensen med sit
barnebarn 1937.
»Falmet Verden staar for
den der selv er graa.
Livets Lykkegave arves af
de Smaa.
Børn der gransker dig med
Barnets vise Blik –
hvilken anden Visdom
holder Stik?«
(Barnets Verden)*

Foto: Det kgl. Bibliotek.

Forsøget på en samlet universel Tilegnelse af et vidt fordelt Stof overtages derfor lejlighedsvis af Outsidere, som den knirkende Videnskab ikke er i Selskab med, og som den undertiden omfatter med en faglig Jalousi. At Videnskaben alligevel forbliver sidste Instans maa fastholdes, her er Mineringsarbejdet gjort, og Videnskaben har sit Maal i sig selv, den er ikke at røre. Men det maa ogsaa hævdes at en Side af det videnskabelige Arbejde vender mod Offentligheden, almindelig Dannelse, som fra Tid til anden ønsker at vide hvor den staar og at indrette sin Livsopfattelse derefter. Kundskab er ikke sand Kundskab før den er omsmeltet i Æstetik, eller hvis det er et frygtet Ord saa lad os sige Livsanskuelse, og er det ogsaa mistænkt, saa kort og godt Menneskelighed, fordøjet Viden der er gaaet over i vor Adfærd«.

Johs. V. Jensen var selv en af dem, han her kaldte »outsidere«. Han bidrog i såvel sine skønlitterære værker som i en række særlige arbejder til en videre udvikling af evolutionsteorien, og det var karakteristisk, at dette skete ved en sammentænkning af biologiske, geografiske, etnografiske, antropologiske og adfærdspsykologiske iagttagelser, suppleret, kan man vist tilføje, med kunstnerisk fantasi og intuition.

Herved udvikledes hans livsopfattelse. Evolutionsbegrebet var for ham »selve den Luft, jeg indaandede.«

Hans tanker herom vakte – som antydte i citatet – modsigelse i samtiden og har ikke vundet genklang i eftertiden; men hans påvisning af en stadig mere vidtgående forgrening af videnskaberne er ikke blevet mindre sand i det forløbne halve århundrede, og hans tilskyndelse til videnskabsmanden om at medvirke til at gøre sine resultater »fordøjelige«, så de kan blive del i en almindelig human oplysning, har vel større aktualitet end nogensinde.

Ikke så sært at Johs. V. Jensens »Skolesang« stadig synges på Danmarks Lærerhøjskole under mottoet:

»Som Lykke føles det, at lære,
når Altet gribes i det nære«.

Efterskrift

Det fremgår af Lærerhøjskolens årsberetninger, at Johs. V. Jensen i læseåret 1928/29 ved et aftenarrangement for kursusedtagerne læste op af »Aandens Stadier«, og at han i læseåret 1936/37 læste op af egne værker, – hvilke er ikke angivet.

Der findes imidlertid et vidnesbyrd om yderligere en aften på Lærerhøjskolen med Johs. V. Jensen.

Kjerstine Nielsen var i 1932/33 optaget som kursist på Skolekøkkenafdelingen. Senere blev hun i øvrigt leder af denne og fra 1961 Lærerhøjskolens første pædagogiske inspektør. Kjerstine Nielsen har for nylig givet mig denne skildring af et aftenarrangement med Johs. V. Jensen:

»Ved kaffebordet, som stod nærmest ved talerstolen (med indskriften 'Aand er Magt') sad Johs. V. Jensen og Vilhelm Rasmussen i ivrig samtale. Jeg sad ved samme bord, men hørte ikke, hvad de to talte om. Vilh. Rasmussen var meget ivrig – Johs. V. Jensen lidt tilbageholdende og tvær. Kaffebordene blev nu ryddet og kun de hvide papirsduge blev liggende på bordet. Formanden for kursistforeningen, Brøndlund, gik på talerstolen og bød velkommen. Derefter gik Johs. V. Jensen op på den, mens Vilh. Rasmussen blev siddende ved det tomme bord. Taleren foldede sit manuskript ud foran sig og begyndte med en lav noget rusten stemme og med bøjet hoved at læse op.

Jeg havde svært ved at høre, hvad han sagde, og da der var gået nogle minutter, begyndte Vilh. Rasmussen, der var meget tunghør, at kede sig, han så endnu mere sur og irriteret ud, end han plejede. Han rodede rundt i sine lommer, fandt en lommekniv, foldede den op – både stort og lille blad skulle anvendes. Derpå skar han med det store blad lange strimler ud af den pæne hvide papirsdug. Derefter tog han det lille blad og begyndte at skære små tre- og firkanter ud og lagde dem i figurer. Det blev for meget for Johs. V. Jensen. Han slog i »Aand er Magt« og sagde, noget i retning af: »Vil De så holde op med alt det der? Ellers går jeg min vej«! Forstanderen holdt op og lagde med et skævt smil kniven på plads, og Johs. V. Jensen fortsatte sin oplæsning i samme toneart som før.

At de to blev venner igen, skønner jeg, fordi Johs. V. Jensen medvirkede ved senere festligheder på Statens Lærerhøjskole«.

Noter:

1. »Da jeg gik i Viborg Skole. Af mine erindringer. Fra den gamle By og den gamle Skole« af Johs. V. Jensen, Niels Jeppesen og Georg Saxild. Udgivet af Viborgensersamfundet 1920. To kronikker i Politiken: »H. Chr. C. Mortensen« 14/4 1930 og »Fugle-Mortensen og Viborg Skole« 19/7 1950. Der er mange vidnesbyrd om Johs. V. Jensens store interesse for skole, uddannelse og dannelse, f.eks. de essays, der er samlet i »Om Sproget og Undervisningen« Gyldendal 1942.
2. »Paaskebadet. Digte 1931-37«, Gyldendal 1937.
3. Denne sang er ikke trykt i nogen af Johs. V. Jensens digtsamlinger, men kan findes i »Skolesangbogen«, ved Ejnar Jacobsen, Valdemar Jensen og Hans J. Larsen, Gjøellerup 1932. Johannes Andersen har skrevet melodien.
4. »Folkets Sangbog« ved N.K. Madsen-Steensgaard er i overensstemmelse med »Danmarks Melodibog«, 1. bind.
5. Se f.eks. »Danmarks Melodibog«, bind V og Politikens »Lystige viser« bind II.
6. Otto Mortensens melodi er trykt i »Musik i Skolen«, Musikhøjskolens Forlag, Egtved.
7. »Det lille Folk« er også titlen på en kronik i Politiken 30/4 1933, der optrykkes i »Sælernes Ø, Myter, syvende Bind«, Gyldendal 1934.
8. Harry Andersen omtaler eller citerer fra de tre digte bl.a. følgende steder:
Studier i Johannes V. Jensens lyrik, side 61, Afhandlinger om Johannes V. Jensen, side 37f, 74f, 78f, 85 og side 302 og i Studier i Johannes V. Jensens forfatterskab, side 68, hvorfra bemærkningen om Darwin er hentet.
9. »Vor Oprindelse«, 1941, side 70f.
10. Se note 7. Citatet er fra side 58.
11. Harry Andersen: Afhandlinger om Johannes V. Jensen, side 37, hvor citatet knytter sig til omtale af digtet »Det lille Folk«.
12. Myten »Det lille Folk«, se note 7.
13. Som et ekko heraf hedder det i Benny Andersens Læredigt (for lærere og andre voksne):
»Det er det svære at forstå:
DU kan lære af de små.
Genopfrisk den skaberkraft,
som du selv engang har haft«.
(Brugsens kalender 1990)
14. »Vor Oprindelse« Gyldendal 1941. Citatet er hentet fra »Afslutning« side 323.
Det samme tema kan findes i essayet »Faglig og universel Dannelse«, der er trykt i »Om Sproget og Undervisningen« Gyldendal 1942.
15. »Vor Oprindelse« Gyldendal 1941, side 323f.